

KERKÜK AĞZINDA YALANCI EŞ DEĞERLER FALSE FRIENDS IN THE DIALECT OF KIRKUK

Mehmet KÂHYA
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyat Eğitimi
mkhalis.kahiyah@gazi.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2522-9894

ÖZ

Geliş Tarihi:
16.04.2024

Kabul Tarihi:
12.11.2024

Yayın Tarihi:
29.12.2024

Anahtar Kelimeler
Yalancı eş değerlik,
Irak Türkmen
Türkçesi,
Kerkük ağzı.

Keywords
False friends,
Iraqi Turkmen
Turkish,
Kirkuk dialect.

Dilin lehçeleri arasında, sözcüklerin aynı ses ve yazıya sahip olduğu farklı anlamlara gelme durumu “yalancı eş değerlik” olarak adlandırılmaktadır. Ancak, bu olgu tek başına yeterli değildir. Özellikle gösterenlerin göz ardı etmemek gerekmektedir; çünkü sözcüklerin kullanımında gönderilenin zihninde hangi gösterge canlanıyorsa o bağlamda sözcüklerin incelenmesi alanda yapılacak çalışmaların daha faydalı olacaktır. Eski Türkçeden günümüze kadar Türkçede birçok ses değişimi meydana gelmiştir. Örneğin ön seste t>d, k>g, b>v ses değişimleri belirgin örneklerdendir. Benzer şekilde Kerkük ağzında, Türkiye Türkçesine kıyasla birçok ses değişimi bulunmaktadır. Nitekim, ön seste /k/ sesinin /k̄/ sesine dönüşmesi veya son sesteki /k/ sesinin /ḡ/ sesine dönüşmesine rağmen gönderilen bu değişimi kolayca anlamakta ve dilindeki işitimi imgesiyle bağdaştırabilmektedir. Dolayısıyla bir sözcüğün yalancı eş değerlik durumunu saptamak için göstergelerin gönderilenin lehçesindeki karşılığının incelenmesi gerekmektedir. Büyük ölçüde ses ve yazım açısından da benzer olan gösterenler, yalancı eş değerlikler olarak değerlendirilebilir. Zira işitsel ve görsel göstergeler, iletişimde anlamı oluşturan ve aktaran temel unsurlar olarak merkezî bir rol oynamaktadır. Kerkük ağzında ve hatta Irak Türkmen Türkçesi ağzlarında yalancı eş değerlerle ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu yazı, Irak Türkmen Türkçesindeki yalancı eş değerler üzerine incelemelere dikkat çekmeyi ve yeni araştırmalara ışık tutması açısından yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

ABSTRACT

In various dialects, words sharing identical sounds and spellings but possessing distinct meanings are referred to as "false friends." This phenomenon alone does not capture the full complexity of linguistic interactions, as it is essential to consider the referents and the mental images they evoke in the listener's mind. Significant phonetic changes have transpired in Turkish since the Old Turkic period. Notable changes include transformations such as t>d, k>g, and b>v. In the Kirkuk dialect, considerable sound shifts compared to Turkey Turkish can be observed, where the /k/ sound often changes into /k̄/ or /ḡ/. Despite these phonetic alterations, listeners can readily comprehend and connect them to their auditory perceptions of the language. To effectively identify a word's status as a false friend, one must investigate the referents in the listener's specific dialect. Signifiers that elicit similar mental images while maintaining phonetic and orthographic similarities are classified as false friends. While there is existing research on this topic, specific studies focusing on false friends in the Kirkuk vernacular or the dialects of Iraqi Turkmen Turkish are lacking. This article aims to illuminate studies related to false friends in Iraqi Turkmen Turkish, proposing a fresh perspective for future linguistic investigations.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1464706>

Atıf/Cite as: Kâhya, M. (2024). Kerkük ağzında yalancı eş değerler. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(4), 2076-2098.

Giriş

Kerkük, Bağdat ile Erbil arasında yer alan bir şehir merkezi olup Bağdat, Basra ve Musul'dan sonra yüzölçümü açısından Irak'ın en büyük dördüncü şehri konumundadır (Saatçi, 2015, s. 137). Mezopotamya coğrafyasının önemli bir parçası olan Kerkük ili, tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış bir bölge olarak bilinmektedir.

Türkler, tarihi binlerce yıl öncesine uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Türklerin özellikle Mezopotamya bölgesinde varlığını sürdürdüğü yönündeki görüşler, birçok araştırmacı tarafından öne sürülmüştür. Bu görüşler, arkeolojik bulgular, dil bilim analizleri ve etnografya karşılaştırmalarıyla desteklenmiştir. Bu bağlamda, Alman doğu bilimci Fritz Hommel, ilk olarak Sümerce ile Türkçe arasındaki ilişkileri incelemiş ve bu iki dil ile ilgili 200 sözcüğü karşılaştırmıştır. Karşılaştırmaların sonucunda Fritz Hommel'in kanaati, "*Sümerliler, Türk kabilelerindedir ve en eski Türk atalarıdır*" şeklinde olmuştur (Hommel, 1925, s. 25). Türk dil bilimci Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, sözcük yapılarına dayalı olarak Sümerlerin Türk kökenli olduğu tezini ileri sürmektedir. Hatiboğlu, dil bilimsel analize dayalı Sümer dilinin sözcük yapısındaki benzerliklerini temel alan bu görüşü savunarak Sümerlerin Türk kökenli olduğunu dolayısıyla Sümer dilindeki bazı sözcüklerin Türk diliyle benzerlikler taşıdığını ve bu benzerliklerin rastgele olmadığını, aksine derin bir dilsel yayılmadan kaynaklandığını savunmaktadır (1979, s. 37-40). Bu görüşü destekler nitelikte Osman Nedim Tuna da Sümerce ile Eski Türkçe arasında 168 sözcüğün ses denkliliğini kurmuştur (1989, s. 32-33). Tuna'nın 168 sözcüğün Türkçeye bağlantılı olduğunu saptaması ve Hommel'in de 200 sözcüğü analiz ederek Türkçe ve Sümerce arasında olası bir bağlantıya işaret etmesi, tarihçiler ve araştırmacılar tarafından çeşitli arkeolojik, dil bilimsel ve tarihî verilere dayandırılmıştır. Bu sonuçlar, Mezopotamya'da Türk varlığının rastlantısal bir olgu olmadığını, söz konusu bölgede Türk varlığının Sümerlere kadar dayandığını ve Kerkük bölgesindeki Türk varlığının milattan önceye kadar uzandığını göstermektedir.

Irak'ta Türk varlığının ilk yazılı kaydı, İslam ordularının komutanı Halit bin Velid'in Hicri 12. yılda (Miladi 632-633) Irak'ı fethetmek üzere harekete geçtiği döneme dayanmaktadır. Bu dönemde, Türk kökenli Banuklu aşireti, liderleri Basbahri önderliğinde Fırat Nehri'nin kıyısında varlıklarını sürdürmekteydi. Basbahri'nin ölümü üzerine yerine geçen Sülubay, savaşmamak için İslam orduları komutanından anlaşma talep etmiş, mal varlıklarını ve hayatlarını korumak için 1000 dirhem cizye ödemeye razı olmuştur (Kemali & Sinjar, 2017, s. 9). İlgili kaynakta anlaşmanın tüm maddeleri Türkçe çevirisiyle birlikte bulunmaktadır. 1534 yılında ise Kanunî Tebriz seferi sırasında Kerkük'e gelmiştir. Kerkük, Osmanlı'nın hâkimiyetine girmeden evvel uzun bir süre Türkmenlerin hâkimiyeti altında olduğu için "Gökyurt" olarak adlandırılmış ve resmî kayıtlarda da bu isimle anılmıştır (BOA, 1993, s. 47).

19. yüzyılın sonlarından başlayarak Basra, Bağdat ve Musul vilayetleri, İngiltere ve Almanya'nın sömürge politikalarının odağı hâline gelmiştir (Özyüksel, 1988, s. 50). 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandığında, Türklerin çoğunlukla yaşadığı Musul ve Kerkük vilayetleri Osmanlı toprakları egemenliğindeyken İngilizler bu bölgeleri 15 Kasım 1918'de antlaşmanın yedinci maddesine isnat ederek işgal etmişlerdir (Kaymaz, 2003, s. 75). 1920'de İngilizlere karşı Irak'ta ayaklanma başlamış ve bu ayaklanmada Şii gruplar, Osmanlı ordusundaki Arap kökenli subaylar ve Türkmenler İngilizlere karşı direnişte yer almıştır (Öke, 1991, s. 33). Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin Irak'ı işgal etmesi, Türkmenler için tarihin bir dönüm noktası olmuştur. Bu işgal sonucu, Türkmenlere karşı yapılan haksızlıklar günümüze kadar sürdürülmüştür. Bu haksızlıkların ilki 04 Mayıs 1924 tarihinde Kerkük'teki Türkmenlere karşı yapılan ilk soykırım olarak kaydedilmiştir. Türklere yönelik bu soykırım ardından, benzer olaylar zaman içinde Irak'taki farklı rejimler tarafından devam etmiştir. 12 Temmuz 1946 tarihinde Gavurbağı Soykırımı, 14 Temmuz 1959 tarihinde Kerkük Soykırımı, 16 Ocak 1980 Türkmen aydınları ve liderlerine karşı yapılan soykırım ve 28 Mart 1991 Altunköprü ve Tazehurmatu'da soykırım gerçekleşmiştir. Bütün bu etmenler ve Türkmenlere karşı yürütülen dil politikaları Kerkük ağzında daha fazla yabancı sözcüğün ve hatta ses birimlerinin girmesine neden olmuştur.

Irak Türkmen Türkçesi, Doğu Oğuz grubunda yer alan Azerbaycan sahasının güney kanadına dâhildir. Irak Türkmen Türkçesi ağızları /ɲ/'nin çift dudak /v/'si ve /y/'ye değişimi bakımından iki ana grupta toplanmaktadır. Araştırma konusu olan Kerkük ağzı ise /v/ grubunda yer almaktadır. Ancak, Kerkük merkezinin /v/ ağzıyla olup şehre bağlı bazı ilçe ve köylerinde /y/ ağzı kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi ve Irak Türkmen Türkçesi, köken olarak Eski Oğuz Türkçesine dâhil olmalarına rağmen dilin tarihî gelişiminde bazı farklılıklar gözlemlenmiştir. Bunun nedeni dilin canlı bir varlık olması ve zaman içinde evrim geçirmesiyle

açıklanabilir. Ayrıca kültür, tarih ve coğrafya gibi etmenler, Türkiye Türkçesi ve Irak Türkmen Türkçesinin varyasyonlarına ve gelişimlerine yol açmıştır.

Yöntem

Araştırma kapsamında, Irak Türkmen Türkçesi Kerkük ağız ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerler incelenecektir. Kerkük ağız için Habib Hürmüzlü'nün "Kerkük Türkçesi Sözlüğü", "Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü" ve Çoban Uluhan'ın "Irak Türkmen Ağzları" çalışmasındaki sözlük kısmından istifade edilmiştir. Ayrıca, ağız çalışmaları alanında yapılan tezler YÖK Tez Merkezi veri tabanında taranmış ve taranan tezlerin sözlük ve metin kısımlarından faydalanılmıştır. Tezlerin tamamı Kerkük ağızıyla ilgili olmadığı için tezlerdeki Kerkük bölgesinden derlenen metinlerden ve sözlük kısmındaki Kerkük maddesi ekli olan sözcükler eklenmiştir.

Sözcüklerin Türkiye Türkçesi anlamları için Güncel Türkçe Sözlüğü kaynak olarak kullanılmıştır. Ancak Türkçe Sözlükte her sözcüğün tüm anlamlarına yer vermek mümkün olmadığı için özellikle yaygın olarak kullanılan ve konuyu ilgilendiren anlamlara yer verilmiştir. Türkçe Sözlükte, ağızlarda kullanılan sözcükler yalancı eş değer olarak değerlendirilmemiştir. Sözcüklerin kökenini belirlemek için (Clouston, 1972; Eren, 1999; Eyuboğlu, 1988; Gülensoy, 2007; Kanar, 2016; Lessing, 2003; Teitze, 2019) sözlükleri kullanılmıştır.

Çalışmada çeşitli ses bilimsel işaretler kullanılarak belirli seslerin gösterimi sağlanmıştır. Çalışmada uzun ünlüler için (ˉ) işareti; fonemleri göstermek için (/ /) işareti; Arapçadaki ayın sesi için (°) işareti; Arapçadaki hemze sesi için (˙) işareti; b sesiyle p arası "b"ye yakın ünsüz için (b̂) çeviri yazısı; önde telaffuz edilen ve sızıcılaştırmış olan /c/ sesi için (ç̂) çeviri yazısı; önde telaffuz edilen ve sızıcılaştırmış olan /ç/ sesi için (ç̇) çeviri yazısı; açık /e/ fonemi için (ä) çeviri yazısı; kapalı /e/ sesi için (ë) çeviri yazısı; arka damak ünsüzü ve kalın /g/ sesi için (ĝ) çeviri yazısı; tonsuz, sızıcı, art damak ünsüzü olan /h/ sesi için (ĥ) çeviri yazısı; tonlu, sızıcı, gırtlak ünsüzü olan /h/ sesi için (ḣ) çeviri yazısı; tonsuz, sızıcı, art damak ve kalın /k/ sesi için (k̂) çeviri yazısı; dar, düz, normal süreli ı-i arası olan ünlü için (İ̂) çeviri yazısı; u-ı arası /ı/ya yakın ünlü için (ü̂) çeviri yazısı; ü-i arası /i/ye yakın ünlü için (ü̇) çeviri yazısı ve çift dudak ünsüzü olan /v/ sesi için (v̂) çeviri yazısı kullanılmıştır.

Yalancı eş değerlerle ilgili birçok çalışmada, tam ve kısmi yalancı eş değerler başlığı altında sözcükler incelenmektedir. Ancak bu durum özellikle Kerkük ağız için yeterli değildir, çünkü yalancı eş değerler sadece sözcük kökleri ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda eklerde de bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında, ad, eylem kökleri ve gövdeleri ele alınmış olsa da ad ve eylemlere eklenen ve yanıtma payı olan eklerle de yer verilmiştir.

Yalancı Eş Değerler

Kerkük'ün ağız yapısı ve söz varlığı Türkiye Türkçesi ile aynı lehçe grubundan olmasına rağmen özellikle sözcük anlamlarında birtakım farklılıklar vardır. Farklılıkların başında coğrafi etkenler, kültürel unsurlar ve zaman içinde anlam olaylarından gelişen faktörler gelmektedir. Kerkük ağız, Eski Türkçedeki bazı sözcükleri muhafaza etme eğilimindedir; ancak Türkiye Türkçesinde aynı sözcüklerin değişiklik göstermesi başlıca farklar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla iki diyalekt arasındaki metin aktarımlarında ve iletişimde de bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu sorunlara yol açan sözcükler için alan yazında çeşitli terimler kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından; "yalancı eş değer" (Akbaba 2007, s. 151; Akbaş 2015, s. 5; Büke 2014, s. 216; Çakmak 2013, s. 15-16; Çolak 2014, s. 597; Direkci ve Gülmez, s. 136; Gedik ve Uçar 2015, s. 116; Güven 2024, s. 108; Ersoy 2007, s. 51; Kara 2009, s. 1062; Karadoğan 2004, s. 32; Karahan 2009, s. 674; Özek ve Yamanoğlu 2020, s. 262; Özgül 2020, s. 1996; Sultanzade 2010, s. 166; Tokat 2017, s. 87; Uğurlu 2009, s. 1879) "eş sesli" (Korkmaz, 1992, s. 57; Karaağaç 1994, s. 36) "sesteş kelimeler" (İlker 1999, s. 556) gibi terimler kullanılmıştır. Kullanılan terimlerin en yaygını yalancı eş değerler terimidir ve bu çalışma kapsamında, terim karmaşasını önlemek ve ortak bir dil kullanmak amacıyla yalancı eş değerler terimi kullanılacaktır.

Belirtildiği üzere yalancı eş değerler için farklı terimler kullanılmıştır. Esasen bu terimler, fonem ve yapı açısından benzer yahut da lehçeler arasında düzenli ses olaylarıyla ilişkilendirilmiş olsalar da anlam bakımından tamamen farklı sözcüklerdir. Bunun dışında, aynı kaynaktan gelmeyen ancak benzer seslere sahip olan "homonym" sözcükler de bu kategoriye dâhil edilebilir. Homonimler, aynı veya benzer seslere sahip olmalarına rağmen tamamen farklı kökenlere sahip sözcüklerdir ve anlam açısından birbirleriyle hiçbir bağlantıları yoktur (Uğurlu, 2004, s. 37). Yalancı eş değerler, dil bilimsel veya etimolojik bağlamda benzerlikler taşısa da anlam açısından

birbirleriyle hiçbir ilişkiye sahip olmayan, genellikle dil bilgisel veya fonetik evrim süreçleri sonucu farklı anlamlara ayrılmış veya tamamen farklı kavramlara dönüşmüş sözcüklerdir.

Özellikle fonetik değişimin göz önünde bulundurulmasıyla ilgili şu şekilde örnek verilebilir; “üzmeğ” eylemi son sesteki /k/ foneminin /ğ/’ye dönüşmesine rağmen çağrışımsal bağlamda hedef lehçede doğrudan üzmeğ yani üzüntü vermek anlamında olduğu düşüncesi canlanabilir. Ancak, Kerkük ağzında “üzmeğ” sözcüğünde ön seste /y/ foneminin düşmesinden kaynaklanan bir değişim nedeniyle Türkiye Türkçesinde yüzmek olarak bilinen eylemi ifade etmektedir. Dikkate değer bir durum da farklı dillerden alınmış sesteş sözcüklerin anlam açısından farklılık gösterebilmesidir. Örneğin, Farsça kökenli “maç” sözcüğü, Kerkük ağzında “öpücük” anlamına gelirken, aynı ses yapısına sahip olan ve Fransızcadan alıntılanan “maç” sözcüğü Türkiye Türkçesinde tamamen farklı bir anlamda kullanılmaktadır. Yalancı eş değerler, sadece aynı kökene sahip sözcükleri değil, aynı dilin farklı lehçelerine farklı dillerden girmiş sözcükleri de içermektedir. Bu nedenle, yalancı eş değerler kavramı, algnın yanılmasıyla kaynaklanan bir fenomendir. Başka bir deyişle, yalancı eş değerler; aynı ses yapısından oluşan ve çağrışımsal algnın yanılması olarak tanımlanabilir.

Saussure’un gösteren terimi, insanın işterek algıladığı (ç.i.ç.e.k) ün ile görsel olarak gördüğü yazıyı ifade eder. Gösteren terimi ile ifade edilmek istenen, birinin zekâ ve tecrübeleriyle algıladığı sözcüğün içeriğidir. Yani, (ç.i.ç.e.k) sesi işitildiğinde veya okunduğunda insanın zihninde oluşan umumi “çiçek” kavramıdır (İşisağ, 2017, s. 192). Bu kavram, Saussure’un dilin semiyotik yani işaretler ve anlamlar sistemi içinde ortaya koyduğu son derece önemli bir kavramdır. Dilin anlaşılabilmesi için o dildeki işaretlerin hem gösteren hem de gösterilen boyutlarıyla anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle, dil araştırmacıları için bir dilin işaretlerini ve bu işaretlerin taşıdığı anlamları incelemek ve anlamak oldukça kritik bir öneme sahiptir.

Bu bağlamda, tamamen farklı iki ayrı dildeki gösterenlerin ve anlamlarının değerlendirilmesi ile aynı dilin farklı lehçelerindeki gösterenlerin ve anlamlarının değerlendirilmesi arasında farklılıklar olduğu açıkça görülür. Farklı dillerdeki gösterenler, alıcılar tarafından, genellikle önceden kabul edilmiş bilgilerle sözlükteki gösterilenlerle birleştirilerek anlamlı bir bütün hâline getirilir. Ancak lehçeler arasındaki karşılaştırmada durum farklıdır. Lehçe çalışmalarında, aynı dil ailesine ait olan alıcılar, özellikle okudukları gösterenleri kendi lehçelerindeki gösterenlerle eşleştirmeye çalışarak anlamı veya gösterileni anlama amacı güder. Bu, dil işaretlerinin yanlış değerlendirilmesine neden olabilir. İletişimin ilk aşaması olan “duyulabilirlik” işlevi yerine getirilse bile gösteren, zihinsel olarak daha önce kaydedilmiş eş değerle çeliştiği için anlamın iletilmesi zorlaşmaktadır (Delice, 2013, s. 132).

İki başka dilde veya dilin farklı lehçelerinde yer alan sözcüklerin kökeni, yazımı ve telaffuzları aynı olsa da anlamlarının farklı olması durumuna yalancı eş değerler denir (Resulov, 1995, s. 916-917). Resulov’a göre yalancı eş değerlerin oluşumu bazı etmenlerden dolayı olmuştur: Türk dilinin uzun tarihsel gelişim süreçlerinde farklı alt kümelere ve kollara ayrılması, farklı lehçeler arasında diğer dillerden alıntılanan aynı sözcüğün söz konusu dilde farklı kavramları ifade etmesi ve ölçünlü dilde bu farklılığın kabul görmesi, ana dil kaynaklı birtakım sözcüklerin bir dilde yazı diline geçmemesi ancak konuşma dilinde kullanılması ve zaman içinde farklı bir anlam ve üslup kazanmasından dolayı yalancı eş değerler ortaya çıkmıştır (1995, s. 917-918).

Yalancı eş değerlik, iki ayrı lehçede, ses veya yapı bakımından benzer olan veya belli bir kökten geldiği bilinen aynı kelimenin, ilgili lehçelerde farklı mefhum alanlarını ifade etmesidir (Uğurlu, 2012, s. 218).

Kirişçiöğlü, araştırmacılar metin aktarımlarında farklı açılardan yaklaşımlar da genellikle; sözcük temelinde yalancı eş değerlikler, eklerde yalancı eş değerlikler, metnin aslını koruma, metin adaptasyonu, hatalı ek seçimi, atasözleri ve deyimleri hatalı aktarma ve tümcenin unsurlarını doğru bir şekilde konumlandırılmama konuları üzerinde durduklarına işaret etmektedir (2006, s. 23-24).

Sultanzade çalışmasında yalancı eş değerleri, sözcüklerde yalancı eş değerlikler, sözcük öbeklerinde yalancı eş değerlikler, eklerde yalancı eş değerlik ve harflerde yalancı eş değerlik şeklinde tasnif etmiştir (2010, s. 166-172).

Yalancı eş değerleri, dildeki gösterenlerle incelemek araştırmalara yeni boyut kazandırır. Özellikle tek başına sözcükler bu araştırmalarda yeterli olmayabilir. Bu nedenle derleme veya soruşturma yöntemiyle yapılan araştırmalar daha etkili olabilir. Yalancı eş değerler, genellikle aynı kökten gelen ve farklı kökten gelen şeklinde iki ana başlık altında tasnif edilir. Bu tasnif, tam ve kısmi yalancı eş değerlikler olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Tam yalancı eş değerler, bir dildeki kelimelerin aynı veya başka kökten gelen ve tamamen aynı şekilde görünmesi veya telaffuz edilmesi durumunu ifade ederken, kısmi yalancı eş değerlik ise bazı benzerlikler taşıyan sözcüklerin anlam veya ses bakımından benzerlik göstermesi durumunu ifade eder. Bu

gösterenler, dildeki sözcüklerin kendileri aracılığıyla doğrudan bir göndergeyle bağlantılıdır. Örneğin, “ördek” sözcüğü seslenen sözcüğü betimleyen anlamsal bir gösterendir.

Çalışma kapsamında, yalancı eş değerler, anlamsal olarak birbiriyle hiç örtüşmemesi veya kısmen örtüşmesi, yani birbirini çağrıştırmaması bakımından iki ana başlık altında ele alınmıştır. İncelenen sözcükler arasında yazımda birkaç sesin değiştiği görülen sözcükler de mevcuttur. Bu sözcükler, işitim imgesi bakımından birbirini çağrıştırmaktadır. Bu nedenle, söz konusu sözcükler karmaşıklığa yol açmamak için farklı bir başlık altında ele alınmamış, aşağıda ilgili başlıklar altında incelenmiştir.

Bulgular

Tarama sonucu elde edilen veriler, sözcük boyutundaki yalancı eş değerlikler ve ek boyutundaki yalancı eş değerlikler olmak üzere iki ana kümede toplanmıştır. Sözcük boyutundaki yalancı eş değerler tam ve kısmi olmak üzere çok anlamlılıktan kaynaklanan ve alıntılanan yalancı eş değerler şeklinde değerlendirilmiştir. Ek boyutundaki yalancı eş değerler ise ad durum eklerinde yalancı eş değerlikler, edatlardaki yalancı eş değerlikler ve fiil çekiminde yalancı eş değerlikler olacak şekilde üç ana başlıkta değerlendirilmiştir. Böylelikle araştırma kapsamında taranan sözcükler, aşağıdaki tablolarda uygun kategorilere yerleştirilmiştir. Ayrıca açıklama ihtiyacı duyan bazı sözcükler için gerekli bilgiler tabloların altında açıklanmıştır.

Sözcük Boyundaki Yalancı Eş Değerler

Tam Yalancı Eş Değerler

Tam yalancı eş değerlik, dildeki sözcüklerin kökenleri aynı veya farklı olan sözcüklerin tamamen aynı şekilde görünmesi veya telaffuz edilmesi durumunu ifade eder.

Çok Anlamlılıktan Kaynaklanan Yalancı Eş Değerler

Çok anlamlılıktan kaynaklanan yalancı eş değerlik ile ses değişimleri ve alıntıların yarattığı yalancı eş değerlik arasındaki temel fark, anlam bağlantısı olup olmamasıdır. Yalancı eş değerlik, iki sözcük arasında anlam ilişkisi bulunsun ya da bulunmasın, bu sözcüklerin eş yazılıp eş sesli olmasıyla oluşur. Temelde dilin belirli bir yer ve zamanındaki konuşurlar tarafından bu sözcüklerin farklı kelimeler olarak algılanmasıdır. Yani ses benzerliği veya yazım benzerliği, algısal bir farklılaşmaya yol açar (Karaağaç, 1994, s. 36).

Çok anlamlılıktan kaynaklanan yalancı eş değerler, ad veya eylem kökünün aynı dil kökenini paylaşmasına rağmen, sözcük kökü bakımından farklı köklere dayanan sözcükler arasındaki anlam farklılaşmasını ifade eder. Bu kavram, tamamen Türkçe içerisinde kullanılan sözcükler arasında görülmekte olup telaffuz açısından benzerlik taşıyan sözcüklerin zamanla ya da bağlam değiştikçe farklı anlamlar kazanmasını içerir.

Eş seslilik ve çok anlamlılık, dilin durağan değil, değişken özellikleridir ve dilin belirli bir dönem ve yer ile sınırlıdır. Eş süremlilik olarak nitelendirilen bu olgular, dilin art zamanlı yapısıyla çelişmemekte, art zamanlı zincirin belirli bir yer ve zamandaki uzantıları olan halkalarını oluşturmaktadır. Dil, ses ve anlam ekseninde sürekli bölünme ve birleşmeler yaşar. Eş seslilik ve çok anlamlılık, bu birleşme ve bölünmelerin bir sonucu olarak iletişimde engel teşkil etse de dilin yapısal dinamiklerinden biridir ve dillerde kalıcı bir olgudur (Karaağaç, 1994, s. 36).

Bu bağlamda “üz-” eylemi ele alındığında, çağrışımsal bağlamda hedef lehçede doğrudan üzme yani üzüntü vermek anlamında olduğu düşüncesi canlanabilir. Yalnız, Kerkük ağzında “üz-” sözcüğünde ön seste /y/ foneminin düşmesinden kaynaklanan bir değişim nedeniyle Türkiye Türkçesinde yüzmek olarak bilinen eylemi ifade eder. Birçok sözcükte ses değişimlerinden kaynaklı yalancı eş değerler oluşmuştur. Dil kökü bakımından aynı olup ancak sözcük kökü bakımından ayrı olan sözcüklere de sıklıkla rastlanmaktadır. Çalışma esasında gönderen-gönderilen eksenin olduğu için sözcüklerin köküne değil, mensup oldukları dile göre alıntılanan ve Türkçe kökenli olan sözcükler olarak ayrıştırılmıştır. Özetle Eski Türkçeden beri sözcük kökü bakımından aynı olmayan sözcükler, hâlihazırda lehçeler arasında aynı ses birimlerini oluşturarak farklı anlam dallarına bölünmüştür. Söz konusu “üz-” eylemi etimolojik olarak aynı kökten türememesine rağmen, anlam bakımından gönderen-gönderilen ilişkisi çerçevesinde yalancı eş değerlik gösterdiği bir durum ortaya çıkarmıştır.

Böylelikle çok anlamlılıktan kaynaklanan yalancı eş değerler sadece aynı köke dayanan sözcüklerle sınırlı olmayıp gönderen-gönderilen ilişkisi bakımından farklı anlam katmanlarına sahip sözcükleri de kapsamaktadır. Çok anlamlılıktan kaynaklanan yalancı eş değerler başlığı altında, yalnızca etimolojik açıdan aynı kökü paylaşan sözcükler değil, aynı zamanda gönderen-gönderilen ilişkisi bağlamında anlam açısından farklılaşmış olan, esasında kökeni Türkçe olan ve sözcük kökleri farklı olabilen sözcükler incelenmiştir. Başka bir deyişle ilgili başlığın altında incelenen sözcüklerin tamamı Türkçe kökenli olup yalnızca sözcük kökü bakımından aynı kökten türememiş sözcükleri de kapsamaktadır.

Tablo 1. Çok Anlamlılıktan Kaynaklanan Yalancı Eş Değerler

Kerkük Ağzı	Türkiye Türkçesi
ādahlā- : Nişanlanmak (Tahan, 2021, s. 88).	adakla- : Küçük çocuk yürümeye başlamak (TS).
āhtar- : Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak (Salah, 2023, s. 170).	aktar- : Bir konu, haber vb.ni iletme, bildirmek (TS).
āyāz: Bulutsuz açık hava (Jaafer, 2017, s. 276).	ayaz: Aşırı soğuk hava (TS).
āyhūr- : Azarlamak (Jırjees, 2016, s. 236).	haykır- : Şikâyet, telaş, vd. nedenlerle yüksek sesle bağırma (TS).
bāşvur- : Ziyaret etmek (Jırjees, 2016, s. 237).	başvur- : Herhangi bir işlemi başlatmak için müracaat etmek (TS).
bibî: Nine: Anneanne, babaanne (Shukur K. , 2019, s. 421).	bibi: Hala (TS).
çahar: Şiddetli ağrı, acı (Mohammed, 2022, s. 458).	çakar: Belirli araçların trafikte üstünlük sağlamak için kullandığı, yanar dönerli kırmızı ve mavi ışık; çakar lamba (TS).
çap: Alkış (Çocuklarda) (Hürmüzlü, 2003, s. 115).	çap: I. Herhangi bir şeyin genişliği. II. Ölçek (TS).
çevîr- : Elinde bulundurma, saklama, hıfz etme (Jaafer, 2017, s. 186).	çevir- : I. Bir şeyin yönünü değiştirmek. II. Çeviri yapmak (TS).
çevîrke: I. Çekirge. II. Çekirdek (Othman, 2021, s. 34; Alhurmuzi, 2017, s. 236).	çevirge: İki yönlü çalışabilen aygıt; modem (TS).
çevre: Eskiden düğünlerde kullanılan kırmızı bez (Komsh, 2022, s. 93).	çevre: I. Herhangi bir şeyin dolay; etrafı. II. Dünya, muhit (TS).
çîm: Kim (Salah, 2023, s. 143).	çim: Yeşil renkteki bitki (TS).
çalacağ: Göz ucuyla görmek (Hürmüzlü, 2013, s. 109).	çalacak: Yoğurt mayası (TS).
çâpkın: Alkış (İsmail, 2013, s. 125).	çapkın: Gönül avcısı, hovarda (TS).
çil: I. <i>Yeşile çalan mavi renk</i> ¹ II. <i>Kaş ve saçları açık beyaz insan</i> . III. Bir çeşit kuş (Hürmüzlü, 2003, s. 121).	çil: I. Dağ tavuğu. II. Kahverengi küçük benekler (TS).
dârt- : Öğütlemek (Kahyah, 2022, s. 167).	tart- : I. Herhangi bir şeyin ağırlığını bulmak. II. Dikkatle incelemek, değer biçmek (TS).
dîş: I. Diş. II. <i>Rîya: diş</i> (Komsh, 2022, s. 94).	dîş: Çene kemiklerinin üstüne dizili, beyaz organlardan her biri (TS).
dîmdik: Gaga (İsmail, 2013, s. 126).	dimdik: Çok dik (TS).

¹ Birden fazla anlamlı sözcüklerde, farklı anlamlar italik olarak yazılmıştır.

dıskın-: İrkilmek, ürkmek (Komsh, 2022, s. 94).

do-y-: Donmak (Hürmüzlü, 2003, s. 139).

düğün: I. *Düğüm*. II. *Ur, Tümör* (Dandan, 2021, s. 317).

dürü: Sulu yemek (Najm, 2022, s. 109).

enne: Nine; anneanne, babaanne (Kasım, 2020, s. 140).

ärüg: Kayısı (Shukur H. , 2020, s. 94).

gêçîn-: Vefat etmek (Shukur H. , 2020, s. 97).

gög: I. Gök yüzü. II. *Lacivert, koyu mavi renk*. III. *Olgunlaşmamış, ham (meyve)* (Hürmüzlü, 2013, 151-152).

göz: I. Görme organı (Dandan, 2021, s. 319). II. *İlmek*. III. *Eski evlerde bölüm*. IV. Kaynak. V. *Yemeğin suyunu koyulaştırmak ve yemeğe tat vermek için az miktarda eklenen bulgur vb. verilen isim* (Hürmüzlü, 2013, s. 152).

günü: Kuma (Hürmüzlü, 2013, s. 156).

hân: Hanım, hanımefendi (Hürmüzlü, 2013, s. 171).

il: Yıl (Kahiyah, 2022, s. 40).

incig-incik: Ağrı, sızı, acı (Hürmüzlü, 2013, 185).

it-: Yitmek, kaybolmak (Jasım, 2016, s. 539).

itî: I. Keskin, sivri (Dandan, 2021, s. 322). II. Acılı (Shukur, 2019, s. 561).

kâskün: Tatlı karıştı; acı (Shukur, 2019, s. 373).

keymeğ: I. Kaymak. II. *Olta* (Othman, 2021, s. 35).

kışkân-: I. İmrenmek. II. *İğrenmek, tiksilmek* (Hürmüzlü, 2003, s. 237).

kıyığ: Koyun dışkısı (Kahiyah, 2022, s. 183).

ki: İki (Hassan, 2006, s. 318).

kimi: Gibi (Mustafa, 2019, s. 210).

kîşî: Koca (Hürmüzlü, 2013, s. 195).

kôca: I. Yaşlı. II. *Dede: büyükbaba*. (Komsh, 2022, s. 99).

küllüg: I. Çöplük, çöplerin atıldığı genişçe mekân. II. Kül tablası, sigara tablası. III. *Bayramlarda çocukları eğlendirmek için kurulan oyun ve şenlik yeri* (Hürmüzlü, 2013, s. 197).

küpe: Büyük çömlek (Kahiyah, 2022, s. 183).

tiksîn-: İkraah etmek, istikraah etmek (TS).

do-y-: İsteği kalmayınca kadar yemek, yeteri kadar yemiş olmak, açlığı kalmamak; doyunmak (TS).

düğün: Sünnet ve evlilik töreni (TS).

durü: I. Berrak. II. Pürüzsüz (ten) III. Arınmış, dil, üslup vd. (TS).

anne: Çocuğu olan kadın (TS).

erik: Tatlı veya mayhoş, tek ve sert çekirdekli yemiş (TS).

geçîn-: Hayatı sürdürmek için gerekeni sağlamak (TS).

gök: I. Sema. II. Maviyle açık yeşil karışımı olan renk (TS).

göz: I. Görme organı, basar. II. Oda. III. Kaynak. IV. Nazar. V. Çekmece (TS).

günü: I. Ağızlardan; kıskançlık. II. Ağızlardan; zamanından önce doğan yavru (TS).

han: Padişah isimlerinin arkasına getirilen unvan (TS).

il: Ülkenin vali yönetimindeki bölümü; vilayet (TS).

incik: Baldır (TS).

it-: Kuvvet uygulayarak öne doğru götürmek (TS).

itî: İtici güç, ilham verici (TS).

keskin: Çok kesici, iyi kesen (TS).

kaymak: Sütten yapılan ve yoğurdun üstünde ince bir katman şekilde toplanan kat (TS).

kıskan-: I. Aşkta veya benliğiyle ilintili durumlarda herhangi birinin müşterekliğine, üstün durumda görünmesine tahammül etmemek II. İmrenmek (TS).

kıyık: İnce ve küçük parçalar hâlinde kıyılmış olan (TS).

ki: Edat ve bağlaç (TS).

kimi: Bir kısım (insan) (TS).

kîşî: Şahıs, zat, nefer (TS).

koca: I. Bir kadının evlendiği kişi; bey, er. II. Yaşlı (TS).

küllük: I. çöplük. II. Kül tablası, sigara tablası. III. Küllerin döküldüğü yer veya kap (TS).

küpe: Kulak memelerine takılan süs eşyası (TS).

küt: I. Kuyruğu kesik kuş. II. Katiyen, kesin olarak (Hürmüzlü, 2003, s. 222).	küt: I. Sivri olmayan, kısa ve kalınca. II. Smaç (TS).
lõş: Gevşek, sıkı olmayan, sölpük (Hürmüzlü, 2013, s. 223).	loş: Aydınlık olmayan, yarı karanlık (TS).
nâçe: Nasıl? (Kahiyah, 2022, s. 188).	nece: Hangi dilde, hangi dilden? (TS).
õğız-õğuz: Koyun veyahut ineğin doğurduğu üç gün sonrasına kadar sağılan donmuş süt (Hürmüzlü, 2013, s. 247).	õğuz: I. İyi huylu. II. Selçuklu ve Osmanlı Devletlerini kurmuş, Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, İran ve başka ülkelerde yaşayan Türk milliyetine mensup olan (TS).
payla-: Bölüştürmek, dağıtmak, paylaşmak (Hürmüzlü, 2003, s. 288).	payla-: Azarlamak (TS).
sıhıma: I. Sıkma işi. II. <i>sütyen</i> . III. <i>Kısa yelek</i> (Hürmüzlü, 2013, s. 275).	sıkma: Sıkma işi (TS).
şıyrıl-: Kaymak (Hürmüzlü, 2013, s. 276).	şıyrıl-: I. Sıyırma işi. II. Kurtulmak (TS).
sümüg: Kemik (Hassan, 2006, s. 323).	sümük: Burun içindeki salgı (TS).
şak: Tekme (Hürmüzlü, 2013, s. 283).	şak: Vurulduğunda çıkan ses (TS).
tây: I. At yavrusu II. <i>Bölüm, parça, bir çiftin iki tekten her biri</i> . III. <i>Yan, taraf</i> (Hürmüzlü, 2013, s. 294).	tay: At yavrusu (TS).
teklä-: Bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek; itmek (Hürmüzlü, 2013, s. 296).	tekle-: Tabancanın tutukluluk yapması (TS).
üz-: I. Yüzmek. II. Deriyi sokmak (Hürmüzlü, 2013, s. 314).	üz-: Üzüntü vermek (TS).
yâzi: I. Yazı. II. <i>Dışarı</i> (Komsh, 2022, s. 106).	yazı: I. Harfleri yazma biçimi; hat. II. Makale (TS).
yenge-yence: Geline rehberlik eden, onu gerdeğe hazırlayan kadın (Hürmüzlü, 2003, s. 366).	yenge: Birinin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı (TS).
yölçi: I. Yolculuğa çıkmış kimse. II. <i>Misafir</i> (Jasim, 2016, s. 1197).	yolcu: Yolculuğa çıkmış kimse (TS).

Not. Tablo 1’de görüldüğü üzere TS’de adaklan- ve adaklı sözcükleri ağzılarda nişanlı anlamında kullanılmıştır, ancak TS’de adakla- sözcüğünün kullanıldığına rastlanmamıştır. Türkiye Türkçesinde “haykır” sözcüğünde ön seste /h/ sesi türemiştir, ancak Kerkük ağzında “âyhır” sözcüğü aslı hâlini korumuştur. Taranan çalışmalarda “kim” biçimi seyrek olarak kullanıldığı görülmüş, ancak “çim” sözcüğünün kullanım oranının taranan çalışmalarda fazla olması ve bu biçimin tüm kaynak kişiler tarafından ortak olarak kullanımından dolayı çalışmaya dâhil edilmiştir. “Gög” sözcüğünün ikinci anlamı kısmi yalancı eş değerken, üçüncü anlamı tam yalancı eş değerdir. Tablo 1’de yer alan “kimi” edatı için Kerkük ağzında kimin-çimin biçimleri de bulunmaktadır. Birçok etimolojik sözlükte kökeni belirsiz olarak belirtilen “loş” sözcüğünün Clauson’a göre Eski Türkçedeki “yoş” sözcüğünden y-> l- değişimiyle türetildiği belirtilmiştir. Bu nedenle, “loş” sözcüğü çok anlamlılıktan kaynaklanan yalancı eş değerler başlığı altında değerlendirilmiştir.

Alıntılanan Yalancı Eş Değerler

Alıntılanan yalancı eş değerler, bir dilin söz varlığına farklı dillerden alınan sözcüklerin girmesiyle ortaya çıkan ve bir dilin farklı lehçelerinde farklı anlamlar taşıyan sözcüklerdir.

Tablo 2. Alıntılanan Yalancı Eş Değerler

Kerkük Ağzı	Türkiye Türkçesi
-------------	------------------

‘abdāl: Aptal (Hassan, 2006, s. 309).

‘ar: I. Utanma duygusu. II. *Çirkin* (Dandan, 2021, s. 311).

‘ecciz: Dargın (Hürmüzlü, 2013, s. 71).

āhır: I. Çünkü. (Othman, 2021, s. 90), II. Ancak, ama (Hürmüzlü, 2013, s. 59).

aḡvandanlıġ: Bereketli, mamuur olan yer ya da bölge, bayındırlık (Hürmüzlü, 2013, s. 63).

āzār: dert, sıkıntı, gönül acısı (Dandan, 2021, s. 311).

baḡsēt-: Araştırmak (Komsh, 2022, s. 90).

baḡḡāl: Manav (Jasim, 2016, s. 953).

bālā: I. Bala; yavru (Mustafa, 2019, s. 200). II. *Bela* (Alhurmuzi, 2017, s. 235).

bār: I. *Ürün, tarım ürünü meyve*. II. Sirke, pekmezin üzerinde oluşan köpük, küf. III. *Kere, defa, sıra*. IV. Mide rahatsızlığından doğan dilin üzerindeki beyazlık. V. *Yük, aġırlık* (Hürmüzlü, 2003, s. 82).

cādı: I. Tılsım, büyü. II. Cingöz, uyanık (Hürmüzlü, 2013, s. 99).

cāmi’e: Üniversite (Shukur, 2019, s. 436).

ćüćā: Cıvcıv (Hürmüzlü, 2013, s. 104).

ćār: Çare (Ridha, 2019, s. 203).

ćıraġ: Ham petrol ile aydınlatmak için kullanılan araç (Hürmüzlü, 2003, s. 120).

dalya: Tarla (İsmail, 2013, s. 126).

damaġ: I. Aġzın iç üst kısmı; damak. II. *Beyin; dimaġ* (Hürmüzlü, 2013, s. 120).

daḡ: I. Bedel, mukabil. II. Direnme, şiddetle karşı koyma (Hürmüzlü, 2013, s. 121).

daḡam: I. Devam. II. *İş mesaisi* (Shukur, 2019, s. 466).

de’ḡe: Kavga, dövüş (Hürmüzlü, 2013, s. 122).

deḡur: I. Çaġ, zaman II. *rol* (İbrahim, 2023, s. 165).

dıḡtorā: I. *Kadın doktor*. II. Doktora (Jasim, 2016, s. 1030).

dístür: Anayasa (Komsh, 2022, s. 93).

ādāb: I. Edep. II. *Tuvalet*. (Jasim, 2016, s. 1034).

abdāl: I. Dilenci kılık, üstü başı perişan kimse. II. Tasavvufta manevi üst bir rütbe (TS).

ar: utanma duygusu (TS).

aciz: Herhangi bir durum karşısında çaresiz kalan (TS).

ahır: Büyükbaş hayvanların barınağı (TS).

avandanlık: I. Bir şeyi onarmak için kullanılan alet ekipmanı. II. Erkek cinsel organının tamamı (TS).

azar: Yaptığı bir kusurdan dolayı birisine söylenen kırıcı söz (TS).

bahset-: Söz söylemek, konuşmak (TS).

bakkal: Yiyecek, içecekleri satan kimse (TS).

bala: Yavru (TS).

bar: I. İçkili eğlence yeri. II. Sirke, pekmezin üzerinde oluşan köpük veya küf (TS).

cadı: Hortlak (TS).

camia: Ortak eğilimleri oluşturan insan topluluğu (TS).

cüce: Kısa olan kimse (TS).

ćar: Rus imparatorlarına verilen ünvan (TS).

ćırac: Bir ustanın yanında çalışan kimse (TS).

dalya: Birim olarak alınan sayıya gelindiğinde söylenen söz (TS).

damak: Aġz boşluğunun tavanı (TS).

dav: Afrika zebrası (TS).

devam: Kesilmeme, bitmeme (TS).

dava: I. Yargı organlarına yapılan başvuru. II. Ülkü

devir: I. Bir şeyin kendi eksenini etrafında yaptığı dolanma hareketi. II. Aktarılma. III. Çaġ (TS).

doktora: Bir bilim dalında sınav ve bilimsel bir eserle erişilen derece (TS).

destur: İzin (TS).

edep: I. Uygun davranma. II. İyi ahlak, terbiye (TS).

emen: Güvenlik, güvence (Shukur, 2019, s. 492).

fen: Sanat (Hürmüzlü, 2013, s. 508).

fındık: Otel (Shukur, 2020, s. 97).

fidan: Tarlada su yollarını açmak amacıyla kullanılan sivri demir (Hürmüzlü, 2013, s. 145).

gîryet: Onur (Hürmüzlü, 2013, s. 160).

hâş: I. Özel; has. II. *Marul* (Hürmüzlü, 2013, s. 171).

hâle: Hâlâ, henüz, daha (Jırjees, 2016, s. 259).

hurda: I. *Boşuk para*. II. Hurda, ufak parçalar. III. *İnce yapılı, narin* (Hürmüzlü, 2013, s. 176).

keder: I. *Kadar* (Kahiyah, 2022, s. 181). II. *Kader* (Shukur H. , 2020, s. 103).

ker: Sağır (Hürmüzlü, 2013, s. 192).

kere: I. Kere, kez. II. *Tereyağı* (Hürmüzlü, 2013, s. 192).

kâyserî: Kapalı çarşı, üstü kapalı koridorların iki yanında sıra hâlinde dükkânlardan oluşan çarşı (Hürmüzlü, 2003, s. 234).

kor: Âmâ, kör (Hürmüzlü, 2013, s. 195).

köşk: Eski Kerkük evlerinde hububat ve eşya deposu (Hürmüzlü, 2013, s. 220).

kurna: Köşe (Hürmüzlü, 2013, s. 217).

külçâ: Fırın veya tandırda pişirilen kuru pasta (Hürmüzlü, 2013, s. 221).

künde: Açılmaya hazır bir ekmeklik hamur topağı (Hürmüzlü, 2013, s. 221).

lâk: Calk, bozuk, kokuşmuş(genellikle yumurta ve karpuz için kullanılır) (Hürmüzlü, 2013, s. 222).

lala: I. *Lale çiçeği*. II. Çocuğum bakımıyla görevli kadın (Hürmüzlü, 2013, s. 221).

macal: Fırsat, yeterli vakit (Hürmüzlü, 2013, s. 227)..

mâç: Öpücük (Hürmüzlü, 2013, s. 227).

maça: Dişi katır (Hürmüzlü, 2013, s. 277).

mādām: Madem ki (Hürmüzlü, 2013, s. 227).

mala: Tarla sürüldükten sonra toprağı düzeltmek işinde iki hayvanın arkasına iple bağlanmak suretiyle kullanılan iki veya üç metre boyunda tahta parçası (Hürmüzlü, 2013, s. 254).

mat: Şaşkın (Hürmüzlü, 2013, s. 228).

emen: Sebze dikmek için açılan çukur (TS).

fen: Kimya, fizik, biyolojiye ve matematik verilen ortak isim (TS).

fındık: Fındık (TS).

fidan: Ağaççık (TS).

gayret: Çalışma isteği; mücahede (TS).

has: I. Özgü. II. Saf (TS).

hele: I. Özellikle. II. “Sonunda” anlamıyla tevhür davranışları bildirmek hedefiyle kullanılan söz (TS).

hurda: I. Eski maden parçası. II. Parçalanmış, döküntü. III. Bozulmuş, zarar görmüş.

keder: Maddi ve manevi olarak duyulan aşırı üzüntü; elem, ızdırap, inkıbaz (TS).

ker: Kuvvet, kudret (TS).

kere: Kez (TS).

kayseri: İç Anadolu Bölgesi’nde yer alan kentlerden biri (TS).

kor: Yanarak ateş hâlini almış kömür veya odun parçası (TS).

köşk: Süslü ev; kasır (TS).

kurna: Hamam ve banyolarda bulunan, içinde su biriktirilen, taş veya plastik tekne (TS).

külçe: Eritilerek kalıp almış maden veya alaşım; külte (TS).

künde: Düzen, tuzak, hile (TS).

lak: Amerikan elmasından çıkan zamk (TS).

lala: Çocuğum bakımıyla görevli kadın (TS).

mecal: Takat (TS).

maç: Karşılaşma (TS).

maça: Pik (TS).

madam: Müslüman olmayan evli kadın; madama (TS).

mala: Sıvama aracı (TS).

mat: I. Satrançta oyuncuların birinin yenilgisi. II. Donuk (TS).

- māya:** I. Mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde (Sameen, 2020, s. 258). II. Sermaye, kâr (Salah, 2023, s. 179).
- māya:** Mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde (TS).
- meċmū'a:** Grup (Shukur, 2019, s. 163).
- mecmua:** Dergi (TS).
- medeni:** Sivil (Shukur, 2019, s. 690).
- medeni:** Uygar (TS).
- meĥel:** I. İş yeri, büro, yazıhane. II. Vakit, zaman (Hürmüzlü, 2013, s. 230).
- mahal:** I. Yer II. Yöre (TS).
- mesai:** İkinci öğretim (İbrahim, 2023, s. 168).
- mesai:** Çalışma, emek (TS).
- mîs:** Bakır (Shukur H. , 2020, s. 107).
- mis:** I. Güzel kokulu bir madde; misk. II. Güzel, mükemmel, çok iyi (TS).
- muĥāfaza:** İl, valilik (Shukur, 2019, s. 737).
- muhafaza:** Koruma, saklama (TS).
- munāsebet:** Tören (Abboosh, 2023, s. 305).
- münasebet:** İlgiler, ilişkiler (TS).
- niş:** Diken, iğne (Kasım, 2020, s. 145).
- niş:** Duvar içinde bırakılan oyuk (TS).
- pas:** I. Top oyunlarında oyuncuların birinin topu takım arkadaşına vermesi. II. *Otobüs* (Kahiyah, 2022, s. 190).
- pas:** I. Nemli havada metallerin yüzeyinde oksitlenmeyle oluşan madde. II. Top oyunlarında oyuncuların birinin topu takım arkadaşına vermesi (TS).
- pim:** Hayvan etini kaplayan yağ tabakası, kuyruk yağı (Hürmüzlü, 2013, s. 261).
- pim:** Tahta veya metal çivi (TS).
- râkı:** Şık (Shukur, 2020, s. 103).
- rakı:** İçki. (TS).
- ray:** I. Fikir, görüş. II. Oy (Hürmüzlü, 2013, s. 265).
- ray:** Demirden yol (TS).
- rezil:** Cimri (Jafer, 2017, s. 286).
- rezil:** Utanılacak, ayıp şeyler yapan kimse (TS).
- sim:** I. İşlemlerde kullanılan sırmalı iplik. II. *Dikenli tellerden yapılmış engel; tel örgü* (Hürmüzlü, 2013, 277).
- sim:** I. Gümüş. II. Gümüş görünüşünde olan iplik vb. (TS).
- sipër:** I. Sığınaç. II. *Yedek* (Hürmüzlü, 2013, s. 275).
- siper:** I. Saklanılacak yer. II. Üstü açık hendek (TS).
- şîrîn:** I. *Şekerli, tatlı*. II. *Güzel*. III. Tatlı, sevimli (Hürmüzlü, 2013, 287).
- şirin:** Sevimli (TS).
- şîrînlîg:** Tatlı (Yiyecek) (Shukur, 2019, s. 702).
- şirinlik:** Sevimlilik (TS).
- şut:** I. Futbolda topu kaleye sokmak için sert ve hızlı vuruş. II. *Sinyal; alarm* (Hürmüzlü, 2013, s. 288).
- şut:** Futbolda topu kaleye sokmak için sert ve hızlı vuruş (TS).
- tar:** Bir çeşit kuş (Mustafa, 2019, s. 216).
- tar:** Bir çalgı türü (TS).
- taşa:** Kara yolunda oluşan çukurlar (Hürmüzlü, 2013, s. 293).
- tasa:** Kaygı (TS).
- tây:** Güç, kuvvet (Hürmüzlü, 2013, s. 293).
- tav:** Bir maddede ısının, nemin yeterli olması durumu (TS).
- ţaya:** I. Araba lastiği. II. Fidan. III. Ot, ekin yığını, biçilmiş tahılın yaklaşık 10m. Uzunluğunda ve 2m. Yüksekliğinde istif edilmiş hâli. IV. Samanlık, saman (Hürmüzlü, 2013, s. 294).
- taya:** Dadı (TS).
- ţayt:** Deterjan (Jasim, 2016, s. 1290).
- ţayt:** Bir pantolon türü (TS).
- yāban:** Japon (Komsh, 2022, s. 106).
- yaban:** I. Issız yer. II. Evcil olmayan canlı (TS).
- yeke:** Kocaman (İsmail, 2013, s. 129).
- yeke:** Dümenin baş tarafına takılan kol (TS).
- yen:** Ya, ya da (Kahiyah, 2022, s. 202).
- yen:** I. Giysi kolu. II. Japonya'nın para birimi (TS).

Zād: Yiyecek (Hürmüzlü, 2013, s. 333).

zat: Kişi, kendi (TS).

zāğ: I. Zifiri karanlık. II. Karga (Buluç, 1976, s. 238).

zağ: Kılağı (TS).

Not. Tablo 2'deki aynı ses yapısına sahip olan “bala” sözcüğünün anlamlarından biri Türkçe kökenli diğeri ise Arapça kökenlidir. Sözcüğün ikinci anlamının farklı olmasına rağmen büyük ünlü uyumuna uyarak benzer ses yapılarına sahip hâle gelmişlerdir. Benzer şekilde Arapçadaki “dimağ” sözcüğü Kerkük ağzında büyük ünlü uyumuna girerek “damak” sözcüğüyle sesteşlik oluşturmuştur. “Yeke” sözcüğünün Moğolcadan geldiğini Caferoğlu açıklamıştır (1954, s. 6-8). Bu nedenle, sözcük, alıntılanan yalancı eş değerler başlığı altında değerlendirilmiştir.

Kısmi Yalancı Eş Değerler

Kısmi yalancı eş değerlik, bir sözcüğün hedef lehçede mevcut olması; ancak bu birimin belirli bağlamlarda eş değer olmaması ve bazı benzerlikleri taşıyan anlam veya ses bakımından benzerlik göstermesi durumunu ifade eder.

Çok Anlamlılıktan Kaynaklanan Kısmi Yalancı Eş Değerler

Köken olarak aynı dili paylaşan ve tarihî süreçte bazı anlam farklılıklarına uğramış, dilin lehçeleri arasında kullanım alanlarının birebir örtüşmeme durumudur.

Tablo 3. Çok Anlamlılıktan Kaynaklanan Kısmi Yalancı Eş Değerler

Kerkük Ağzı	Türkiye Türkçesi
ālma: Elma (Jırjees, 2016, s. 233).	alma: Almak işi (TS).
āş: Yemek, sulu yemek (Hürmüzlü, 2013, 63).	aş: Yemek (TS).
bāstırma: Pastırma (Hürmüzlü, 2013, 82).	bastırma: Bastırma işi (TS).
bél: Sırt (Jafer, 2017, s. 277).	bel: Sırtın altına rastlayan bölgesi (TS).
böy: I. Uzunluk. II. <i>Normal insan boyu olarak hesaplanan yükseklik ve derinlik ölçü birimi</i> (Hürmüzlü, 2013, 93).	boy: I. Uzunluk II. Ortak bir atadan türeyenler. III. Bitki, hayvan veya nesnenin uzunluğu (TS).
börk: Külâh, takke (Hassan, 2006, s. 311).	börk: Hayvan postundan yapılmış başlık (TS).
burgú: Vida, civata (Hürmüzlü, 2013, 94).	burgu: Sarma, yivli, keskin, çelik alet (TS).
çatma: İki nesneyi uç uca getirerek dikme (Hürmüzlü, 2013, 112).	çatma: I. Çatmak işi. II. Bir tür döşemelik kumaş (TS).
çabala-: I. <i>Kımldamak, hareket etmek</i> . II. Uğraşmak (Hürmüzlü, 2013, 109).	çabala-: I. Kurtulmaya uğraşmak. II. Uğraşmak, gayret etmek (TS).
çâl-: I. <i>Vurmak, dövmek</i> . II. <i>Karıştırmak</i> (Hürmüzlü, 2013, 109). III. Başkasının malını çalmak IV. Bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak (Shukur, 2019, s. 451).	çal-: I. Başkasının malını gizlice almak; hırsızlamak, kaldırmak, tüydürmek, uğrulamak. II. Vurarak veya sürterek ses çıkartmak. III. Çalgı aleti ile bir müzik parçasını seslendirmek. IV. Ses çıkarmak, ses vermek. V. Bir şeyi bir yere çarpmak, vurmak (TS).
çām: Orman (Hürmüzlü, 2003, s. 118).	çam: Bir orman ağacı (TS).
çengāl: I. Çengel. II. <i>Çatal</i> . III. <i>Balıkçı oltası</i> (Hürmüzlü, 2013, 112).	çengel: Eğri ve ucu sivri demir (TS).
çöl: I. <i>Kır</i> . II. <i>Tenba yer, tenba semt</i> (Hürmüzlü, 2013, 116).	çöl: Sahra (TS).

çüreg: Ekmek (Salah, 2023, s. 173).

dabban: Topuk (Salah, 2023, s. 173).

dām: I. *Çatt, tavan, teras*. II. *Ev* (Hürmüzlü, 2013, 120).

dādā: Baba (Komsh, 2022, s. 94).

dōgrama: I. Teşrip yapmak için doğranmış ekmek. II. Doğranmış ekmeğe et ve et suyu ilave edilerek elde edilen bir tür yemek (Hürmüzlü, 2013, 128).

dōgme: *Dövüliş kabuğu çıkartılmış aşure yapılacak buğday* (Hürmüzlü, 2013, 129).

düz-: *Dizmek*, düzene koymak, sıraya koymak (Hürmüzlü, 2013, 113).

ege: Bileği, törpü (Hürmüzlü, 2013, 135).

ālċī: Görücü (Salah, 2023, s. 174).

āskī: I. Eski, yeni olmayan. II. *Bez, eski kumaş parçası* (Hürmüzlü, 2013, 138).

gīr-: I. Dışarıdan içeriye geçmek: girmek. II. *Giymek* (Hürmüzlü, 2013, 151).

kāp-: Karmak, çalmak (Jasim, 2016, s. 1157).

kāt: I. Kat. II. *Takım elbise* (Hürmüzlü, 2013, s. 205).

kāti: Yumuşak olmayan, suyu az, yoğunluğu çok her şey (Hürmüzlü, 2013, s. 205).

kazan: I. Tencere. II. Kazan (Hürmüzlü, 2013, s. 206).

kārī: Yaşlı kadın (Hürmüzlü, 2013, s. 208).

kıç: Ayak, bacak (Uluhan, 2021, s. 146).

körpe: I. *Yavru*. II. Küçücük, taze (Hürmüzlü, 2013, s. 196).

kurşag: Kemer, bel bağı (Hürmüzlü, 2013, s. 217).

nānā: Anne (Hürmüzlü, 2013, s. 243).

ōz: Dönüştürme zamiri (Kahiyah, 2022, s. 108). Bir kimsenin benliği, kendi manevî varlığı, nefis (Hürmüzlü, 2013, s. 254).

sıçān: Fare (Salah, 2023, s. 183).

toppuğ-tappuğ: Diz (Salah, 2023, s. 185).

yērgī: Verim (Salah, 2023, s. 186).

çörek: Hamur işi; gato (TS).

taban: I. Ayağın alt kısmı. II. Tavan karşıtı (TS).

dam: I. Yapıları dış etkilerden korumak için kiremit kaplı bölüm. II. Küçük ev (TS).

dede: Torunu olan erkek; büyükbaba, büyükpeder (TS).

doğrama: Doğramak işi (TS).

dövme: I. Dövmek işi. II. Yarma (TS).

düz-: Düzene sokmak, uygun bir duruma getirmek (TS).

ege: Veli (TS).

elçi: I. Sefir. II. Bir uzlaşma için birinin yanına gönderilen kimse. III. Peygamber (TS).

eski: I. Yeni karşıtı. II. Kullanılmış olan; müstamel (TS).

gir-: Dışarıdan içeriye geçmek (TS).

kap-: Birdenbire çekerek almak (TS).

kat: Üst üste konulmuş şeylerden biri; katman, tabaka (TS).

katı: Sert, yumuşak karşıtı (TS).

kazan: Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap (TS).

karı: Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın (TS).

kıç: Dip, göt (TS).

körpe: I. Çok genç kimse II. Yavruluktan henüz çıkmış (hayvan) (TS).

kuşak: Bele sarılan kumaş (TS).

nine: Nine: Anneanne, babaanne (TS).

öz: I. Bir kimsenin benliği. II. Saf (TS).

sıçan: Fareden iri, memeli hayvan (TS).

topuk: İnsan ayağının toparlakça olan alt arka bölümü (TS).

vergi: Kamu hizmetlerine harcanmak üzere hükümetin kimi malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan topladığı para (TS).

yārma: İrmik (Hürmüzlü, 2013, 323).

yarma: I. Yarmak işi. II. Dövülerek gelişigüzel kırlan ve kabuğu çıkarılan buğday; dövme (TS).

yārpağ: I. Yaprak. II. *Dolma, yaprak sarması yemeği*. (Hürmüzlü, 2013, s. 323).

yaprak: I. Bitkilerde, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler. II. Sarma yapılan yaprak (TS).

Not. Tablo 3'te yer alan "alma" sözcüğü, yazımbirim bakımından tam yalancı eş değer olsa da gönderen-gönderilen bağlamında kısmilik teşkil etmektedir. Hürmüzlü'nün çalışmasında "boy" sözcüğünün İngilizce kökenli olan garson anlamı da bulunmaktadır (2013, 93). Ayrıca tabloda bulunan "eğer" edatı için Kerkük ağzında hem "eger" hem de "ege" biçimi kullanılmaktadır. Bu nedenle, "ege" sözcüğü Farsça kökenli olan "eğer" edatına da denk gelmektedir.

Alıntılanan Kısmi Yalancı Eş Değerler

Alıntılanan kısmi yalancı eş değerler, bir dilin söz varlığına farklı dillerden alınan sözcüklerin girmesiyle ortaya çıkan ve bir dilin farklı lehçelerinde sözcüğün tam örtüşmemesi ve kısmen farklı anlamlar taşıması durumunu ifade etmektedir.

Tablo: 4. Alıntılanan Kısmi Yalancı Eş Değerler

Kerkük Ağzı	Türkiye Türkçesi
ajdaha: Çok büyük, kocaman (Jırjees, 2016, s. 233).	ejderha: Ejder, dragon (TS).
bahā: Pahalı (Mustafa, 2019, s. 200).	paha: I. Fiyat II. Değer (TS).
batman: Çuval (Komsh, 2022, s. 91).	batman: I. 7,692 kilogramdaki ağırlık ölçü birimi. II. Türkiye'nin illerinden biri (TS).
bāzārlıg: Alışveriş yapmak (Shukur, 2019, s. 159).	pazarlık: Alışverişte tarafların kendileri için uygun olan ücreti karşısındakine kabul ettirmek amacıyla yaptıkları görüşme (TS).
çēşme: Tuvalet, hela (Shukur K. , 2019, s. 607).	çēşme: Pınar (TS).
çīfte: Türkiye'deki köfteden değişik, içli köfteye benzer bir çeşit yemek (Shukur K. , 2019, s. 455).	köfte: Çekilmiş etten türlü biçimlerde pişirilen yemek (TS).
çerfeleğ: Dönme dolap (Hürmüzlü, 2013, s. 112).	çarkıfelek I. Donanma fişeği. II. Talih oyunu. III. Talih, kader (TS).
çini: Yoğurt, ayran vb. yiyecekler için kullanılan, genellikle koyu yeşil renkli derin çanak, porselen kap (Hürmüzlü, 2003, s. 121-122).	çini: Balçık levha (TS).
fekkīr: I. Fakir, yoksul. II. Zavallı. III. <i>Uyşuqça davranan, miskin, sessiz</i> (Hürmüzlü, 2013, s. 144).	fakir: I. Yoksul. II. Zavallı, kimsesiz olan. III. Alçak gönüllü (TS).
gül: Çiçek (Çiçek her çeşidi) (Hürmüzlü, 2013, s. 154).	gül: güllerin örnek bitkisi (Rosa) (TS).
gülle: I. Mermi (Tabanca, tüfek vs.) II. <i>Miskeet</i> . (Hürmüzlü, 2013, s. 155).	gülle: Top mermisi (TS).
harāb: I. <i>Arızalı, bozuk</i> II. <i>Kötü, iyi olmayan (Durum)</i> (Hürmüzlü, 2013, s. 171).	harap: Yıkkın, viran (TS).
hasar: Ekonomik kriz (Shukur K. , 2019, s. 538).	hasar: Belli bir durumun verdiği kırılma (TS).
kanara: I. <i>Kasapların kullandığı çengelli mesnet, üç çatallı et çengeli</i> . II. Hayvan kesilen yer, mezbaha (Hürmüzlü, 2013, s. 202).	kanara: Kesimevi (TS).
kāput: Palto (Hürmüzlü, 2013, s. 204).	kaput: Asker paltosu (TS).

keḥpe: Fahişe, orospu (Hürmüzlü, 2013, s. 207).

kıt'a: Arsa (Komsh, 2022, s. 104).

külye: Üniversite (Komsh, 2022, s. 98).

mamnun: Kıvanç ve gönül borcunu anlatma; *teşekkür etme* (Shukur K. , 2019, s. 609).

me'cün: Salça (Shukur K. , 2019, s. 614).

me'mele: Pazarlık (Hürmüzlü, 2013, s. 229).

mihleme: Kıyma, yumurta ve soğan karışımından yapılan yemek (Hürmüzlü, 2013, s. 234).

pencer: Ebegümece (Jaafer, 2017, s. 285).

râkıb: Paylayıcı, azarlayıcı, iki sevgiliyi gözetleyen, aralarını bozmaya çalışan kimse (Hürmüzlü, 2013, s. 265).

şalam: Selam (Hürmüzlü, 2013, s. 270).

şişe: I. Şişe. II. *Cam* (Hürmüzlü, 2013, s. 288).

taşyır: Fotoğraf, video çekme (Komsh, 2022, s. 104).

te'kdım: Başvuru; başvurmak (Komsh, 2022, s. 105).

tımsel: Heykel (Jırjees, 2016, s. 292).

ustād: Öğretmen (Shukur, 2019, s. 729).

vāsta: Torpil (Hürmüzlü, 2013, s. 317).

vezir: Bakan (Hürmüzlü, 2013, s. 318).

zınhar: Sakıncalı (Hürmüzlü, 2013, s. 335).

zifir: Yağ bulaşığı, kokulu kir (Hürmüzlü, 2013, s. 336).

kahpe: I. Namussuz kadın. II. Dönek. III. Birini sırtından vuran; kalleş (TS).

kıta: Yeryüzündeki altı büyük kara parçasından her biri; ana kara (TS).

külliye: Medrese, imaret, sebil, kütüphane, hastane vb. yapıların bütünü (TS).

memnun: Kıvançlı, mutlu (TS).

macun: Hamur kıvamına getirilmiş madde (TS).

muamele: I. Davranış. II. Yol, yöntem. III. İşlem. V. *Eskimiş*: Alışveriş (TS).

mihlama: I. Çivileme. II. Ağzılardan; yumurta, un, soğan, ıspanakla yapılan bir yemek (TS).

pancar: Spanakgillerden, vitamince zengin bir bitki; çükündür (TS).

rakip: Herhangi bir işte, bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan kimse (TS).

salam: Sığır, hindi vb. etinden yapılan yiyecek (TS).

şişe: I. Cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap. II. Gaz lambasında fitilin etrafına konulan cam koruyucu (TS).

tasvir: I. Betimleme. II. Bir şeyin veya kimsenin resmini yapma (TS).

takdim: I. Bir şeyi karşılıksız birine verme. II. Tanıtma (TS).

tımsal: Simge (TS).

üstat: Bilim veya sanatta üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse (TS).

vasıta: I. Araç. II. Aracı. III. Taşıt (TS).

vezir: I. Bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan kimse; hidiv. II. Satrançta, önemce ikinci sırada gelen taş (TS).

zınhar: Asla (TS).

zifir: I. Tütün dumanının bıraktığı yağlı ve siyah kir. II. Dumanın oluşturduğu is (TS).

Not. Tablo 4'te bulunan "batman" sözcüğü, ilgili çalışmanın sözlük kısmında sadece çuval olarak anlamı verilmiştir. Ancak derlenen metin kısmında kaynak kişi "batman"ın 9 kiloya denk geldiğini ve 9 kilo kapasiteli çuvalara verilen isim olduğundan söz ettiği için sözcük, kısmi yalancı eş değerlikte tasnif edilmiştir.

Ek Boyutundaki Yalancı Eş Değerler

Yalancı eş değer ekler, temel ses bakımından benzer olan ancak kullanım alanlarında sınırlı ya da hiç örtüşmeyen eklerdir. Bu ekler, ses benzerliklerinden kaynaklanan ancak anlam veya kullanım açısından farklılık gösteren öğelerdir (Karadoğan, 2004, s. 32). Nitekim, Kerkük ağzında belirlenen yedi farklı ek fonksiyonu, sözcük

düzeyindeki yalancı eş değerlik olgusundan farklı bir nitelik taşımaktadır. Yapılan tarama sonucunda eklerdeki kısmi yalancı eş değerlik tespit edilmemiştir. Bazı eklerde, yazımbirim bakımından tam yalancı eş değerlik durumu görünse de gönderen-gönderilen ilişkisi bağlamında ölçünlü Türkiye Türkçesi dışında (ağızlar) nispeten anlaşılabilir, ancak belirlenen eklerin ölçünlü Türkiye Türkçesindeki kullanım alanları hiçbir şekilde örtüşmemektedir.

Ad Durum Eklerinde Yalancı Eş Değerlik

+nX, +n

Kerkük ağzında yükleme durumu eki, üç farklı fonksiyonda kullanılmaktadır. Ancak çalışmayı ilgilendiren iki işlevin üzerinde durulacaktır. Birincisi ünlü ile biten sözcüklerde yükleme durumunun “+nX” (Haydar 1979, s. 204; Kahiyah 2022, s. 78-79; Komsh 2022, s. 6; Othman 2021, s. 59; Şahbaz 1979, 445-446) şeklinde olmasıdır. Örnek olarak Kerkük ağzıyla gönderenin, bir kitapçıya girdiğini ve kitapçının masasında bir sürü yazılı belge bulunduğu varsayılırsa; Kerkük ağzıyla konuşan kişi, kitapçıya “yāzını vēr” dediğinde, gönderilenin ilk algılayacağı, bu kişinin kendi yazısını istediği olacaktır. Ancak, Kerkük ağzıyla konuşan kişi, masadaki bir yazıya atıfta bulunarak belirli bir yazıyı istemiştir. Bu tür durumlar, anlam karmaşıklığına ve algı yanlışlarına yol açabilir. Bu nedenle, yalancı eş değerleri sadece sözcük esaslı değil, ekleri de dikkate alarak incelemek; yalancı eş değerlerin daha etkili düzeyde anlaşılmasına ve açıklanmasına katkı sağlayacaktır.

Kerkük ağzındaki yükleme durumunun ikinci işlevi ve yalancı eş değerlik taşıyan niteliği ise üçüncü tekil kişi iyelik eki almış sözcüklerde yükleme durumu ekinin “+n” şeklinde olduğudur (Kahiyah, 2022, s. 590).

- **KA:** Meselen bamyanı yığardığ (Komsh, 2022, s. 65).
TT: Mesela bamyayı yığardık.
- **KA:** Mes'ül olú bú paramı yığar (Komsh, 2022, s. 70).
TT: Mesul olur bu parayı yığar.
- **KA:** O bir kıardaşım öldi adın kıoydı (Kahiyah, 2022, s. 155).
TT: Öbür kardeşim oldu adını koydu.

+Dan

Kerkük ağzında ayrılma ve araç durumu olarak kullanılan “+Dan” eki araç durumu olarak yalancı eş değerlik durumundadır. Ayrıca araç durumu eki ünlüyle biten sözcüklerde +(y)Dan (Kahiyah, 2022, s.132) şeklinde kullanılmaktadır. Ancak bu biçimin yalancı eş değerlik durumu bulunmamaktadır.

- **KA:** Çāğılden çöme ederdile (Kahiyah, 2022, s. 132).
TT: Çakılla küme ederdiler.
- **KA:** Dağıldan zurnaydan heleyden (Salah, 2023, s. 114).
TT: Davulla, zurnayla, halayla.
- **KA:** Hette minu Cumhuri'dan kıönüştüm (Kahiyah, 2022, s. 137).
TT: Hatta bunu Cumhuri'la konuştum.

Fiil Çekiminde Yalancı Eş Değerlik

-XP

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde zarf-fiil olarak bilinen “-Xp” eki, Kerkük ağzında farklı bir fonksiyonla kullanılır. Kerkük ağzında, duyulan geçmiş zaman eki, ikinci ve üçüncü tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde -Xp ve -Xb (Kahiyah, 2022, s. 87) formundadır. Aktarım sırasında “-Xp, -Xb” ekinin zarf-fiil olarak kullanımı, tutarlılık ve anlam bütünlüğü açısından hatalı bir kullanım olacaktır. Bu nedenle, bu eklerin kullanımının tam olarak anlaşılabilmesi için hedef lehçenin özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir.

- **KA:** Diyerler herb olıb (Kahiyah, 2022, s. 153).
TT: Derler ki savaş olmuş.
- **KA:** Bir gün otırıp bahçada (Salah, 2023, s. 138).
TT: Bir gün oturmuş bahçede.

- **KA:** Seferbelliğ ölıp (Kahıyah, 2022, s. 156).
TT: Seferberlik olmuş.

-Xr

Kerkük ağızında şimdiki zaman eki 3 farklı biçimde (Kahıyah, 2022, s. 88) gerçekteşmektedir. Söz konusu yalancı eş değerlik hususu ise Türkiye Türkçesinde -Ar ve -Ir² geniş zaman ekinin Kerkük ağızında şimdiki zaman işlevinde olmasıdır. Örneğin, Türkiye Türkçesinde “tanırım” geniş zaman çekimiyle çekimlenirken Kerkük ağızında “tānırām” şimdiki zaman ekiyle çekimlenir.

- **KA:** Mān sānı tānırām (Kahıyah, 2022, s. 143).
TT: Ben seni tanı mıy orum.
- **KA:** Öz ũm yapı ram (Othman, 2021, s. 22).
TT: Kendim yapı y orum.
- **KA:** Ön nan sora velev mān kōnu şuram (Komsh, 2022, s. 27).
TT: Ondan sonra velev ben konu şu y orum.

-(y)Xm

-y(Xm) eki, Türkiye Türkçesinde eylemden ad yapar ancak Kerkük ağızında hem eylemden ad yapar hem de emir ve istek kipinin birinci teklik kişi eki olarak da kullanılır (Kahıyah, 2022, s. 92-93). Ancak -y(Xm) ekinin yalancı eş değerlik durumu ise emir ve istek kipinin birinci teklik kişi eki alan fiillerde oluşmaktadır. Örneğin, “öl ũm ‘öleyim’, kurum ‘kurayım’, sevy ũm ‘seveyim’, gāl ũm ‘geleyim’, ālım ‘alayım’, tutum ‘tutayım’, bil ũm ‘bileyim’” vb. örnekler sıralanabilir.

- **KA:** Ağaya de y ũm (Othman, 2021, s. 7).
TT: Ağaya diyeyim.
- **KA:** Gör ũm nāce gömeller? (Dandan, 2021, s. 151).
TT: Göreyim nasıl gömerler.
- **KA:** Ba ğım ne yazıbsız? (Komsh, 2022, s. 31)
TT: Bakayım ne yazmı şsınız?

Edatlardaki Yalancı Eş Değerlik

+çI

Kerkük ağızında “için” ilgeci ek biçimine dönüşmüştür. Ön sesteki “i” sesinin düşmesiyle +çXn-çX hālını almıştır. Kerkük ağızında için edatı çIn, çUn şeklinde olup yapının çI, çU şeklinde kullanıldığı da gör ũlmektedir (Kahıyah 2022, s. 117; Othman 2021, s. 86; şahbaz 1979, s. 450). Kerkük ağızında için edatında son sesin düşmesiyle oluşan çI biçimi yalancı eş değerlik özelliğine sahiptir. Örneğin, “bir dene oğlançı ge t ũ” tümcesinde gönderilen bu tümceyi tamamen farklı şekilde göndergeleyerek iletişimin karmakarışık bir hāl almasına neden olabilir. Ancak, gönderen “bir tane oğlan için getir” anlamını taşıyan bir ifade kullanmıştır. Bu nedenle, Kerkük ağızındaki yalancı eş değer eklerin ayrıntılı bir şekilde bilinmesi ve aktarım sırasında doğru kullanıma dikkat edilmesi gerekmektedir.

- **KA:** Oğlançı ğeket ed ārdı (Salah, 2023, s. 113).
TT: Oğlan için konu şurdu.
- **KA:** Nānā ge t mēnim ç ũ arvad al (Bayatlı, 2009, s. 234).
TT: Anne git benim için kız iste.
- **KA:** Nāy ç i bele asantıydı? (Komsh, 2022, s. 58).
TT: Niçin böyle kolaydı?

² Türkiye Türkçesinde geniş zamanın -Ir biçimi Kerkük ağızında -Ar şeklindedir. Ancak, bu ek 1. Kişi teklik ve çokluk çekimlerinde sonu ‘/l/, /n/, /r/’ akıcı ünsüzlerle biten fiillerde ilerleyici benzeşmeye uğrar. Örneğin, Türkiye Türkçesinde gel-ir-im formundayken, Kerkük ağızında ilerleyici benzeşmeye uğrayarak gāl-er-em > gāllem şeklinde yapılır. şimdiki zamanda ise gāl-ir-em > gāllem şeklini alır. Buradaki /e/ sesinin uzamasının işlevi bu ağza özgü belirgin bir niteliktir. şayet /e/ uzunsa şimdiki zaman, uzamaması durumunda da geniş zaman olarak kullanılır. Ancak, bu özelliğin tespit edildiği kadanyla sadece “gel-” fiilinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Özellikle lehçeler arası aktarım sırasında yaşanan sıkıntıların başında gelen yalancı eş değerlik, dildeki faaliyetleri zorlaştırmış ve yanlış anlamalara neden olmuştur. Kerkük ağzı ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değer sözcükler; anlam değişimi, anlam daralması, anlam kayması ve anlam genişlemesine uğramış sözcükler olarak tespit edilmiştir. Tarama sürecinde incelenen çalışmalar ve derlenen veriler çerçevesinde belirlenen yalancı eş değerlikler, tam ve kısmi yalancı eş değerler şeklinde iki ana kategoride sınıflandırılmıştır. Tam yalancı eş değerler toplamda 142 sözcüğü kapsamaktadır; bunların 58'i Türkçe kökenli olup 78'i ise alıntılanan sözcüklerden oluşmaktadır. Kısmi yalancı eş değerler ise toplamda 73 sözcük olarak belirlenmiştir, Türkçe kökenli olanları 39, alıntılanan yalancı eş değer ise 34 sözcük olarak tespit edilmiştir. Ancak, Kerkük ağzında belirlenen yalancı eş değerlik sayısının bu verilere nazaran daha yüksek olduğu kesindir. Bu nedenle, Kerkük ağzında daha fazla dil çalışmasının yapılmasının gerekliliğini ve özellikle de Kerkük ve Irak Türkmen Türkçesinin derleme sözlüğünün titiz bir şekilde oluşturulmasıyla birlikte yalancı eş değerlerin sayısının artacağı görülecektir.

Kerkük ağzının dil yapısı, Eski Türkçe ile paralellik göstermektedir. Örneğin, *yazı, sümiğ, tap-, kârî* gibi sözcükler, Eski Türkçedeki anlamını muhafaza ederken, Türkiye Türkçesinde anlam değişimine uğramıştır. Ayrıca, üçüncü tekil kişi iyelik eki almış sözcüklerde yükleme durumu ekinin "+n" ile yapılması da ağzın Eski Türkçeye olan bağlılığının önemli bir göstergesidir. Kerkük ağzı ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değer sözcüklerin bir kısmı kelime türü açısından farklılık göstermektedir. Örneğin, dimdik "gaga" Kerkük ağzında ad iken, Türkiye Türkçesinde dimdik "çok dik; mum direk, çok dik bir biçimde" hem sıfat hem de zarftır. Ayrıca Kerkük ağzında kimi "gibi" edat iken, Türkiye Türkçesinde kimi "bir kısım (insan)" anlamında zamirdir; Kerkük ağzında *öz* "kendisi" dönüşlülük zamiri iken, Türkiye Türkçesinde ad ve sıfattır; Kerkük ağzında yen "ya, ya da" bağlaç iken; Türkiye Türkçesinde addır.

Yalancı eş değerlerin önemi, sadece yazılı iletişimle sınırlı kalmayıp aynı zamanda sözlü iletişimde de büyük bir etkiye sahiptir. Irak Türkmen Türkçesi üzerine çalışma yapacak araştırmacılar için bu tür sözcüklerin ve ifadelerin sadece dil bilimsel açıdan değil, aynı zamanda sözlü iletişim bağlamında da incelenmesi gerekmektedir. Sözlü iletişimde sıkça kullanılan bu ifadeler, dilin gerçek hayattaki kullanımını yansıtarak iletişimi daha etkili ve anlamlı kılabilir. Dolayısıyla, bu sözcük ve ifadelerin araştırmacılar tarafından dikkate alınması, Irak Türkmen Türkçesi üzerine yapılan çalışmalarda daha kapsamlı ve derinlemesine bir anlayışın oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Irak Türkmen Türkçesi günümüzde Türkiye'deki Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Çağdaş Türk Lehçeleri derslerinde öğretilmemektedir. Ancak, ilerleyen yıllarda bu durumun değişmesi muhtemeldir ve Irak Türkmen Türkçesi, Türkiye'deki Türkçe eğitim programlarında daha fazla yer bulacaktır. Bu çalışma, Türkiye Türkçesi ile Irak Türkmen Türkçesi Kerkük ağzı arasındaki dil farklılıklarının daha geniş bir öğrenci kitlesi tarafından anlaşılmasına ve öğrenilmesine olanak tanıyacaktır.

Irak Türkmen Türkçesi ile tanışan öğrencilerin ve araştırmacıların, bu diyalektin öğrenilmesi sürecinde dil bilgisi kurallarına ek olarak yalancı eş değerleri de bilmeleri, lehçe aktarımında daha doğru ve etkili bir iletişim kurmalarına katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede, Türkiye'deki Türkçe eğitim programlarının, Irak Türkmen Türkçesi öğretimine yönelik içeriklerini geliştirmesi ve bu diyalektler arasındaki dil farklılıklarını vurgulaması önemli bir adım olacaktır.

Irak Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında dil bilimsel ve leksikolojik farklılıkların anlaşılması, doğru ve etkili bir aktarım için önem arz etmektedir. Türkoloji çalışmalarında bu olgunun öğrenci ve araştırmacıların diyalekt aktarmalarında daha bilinçli ve doğru analizler etmelerine yardımcı olacaktır. Bununla birlikte, doğru bir aktarım için sadece dil bilgisi ve leksikoloji bilgisi yeterli değildir. Ayrıca, yalancı eş değerlik olgusunun bilinmesi ve üzerinde durulması da gerekmektedir.

Kaynakça

Abboosh, N. (2023). Musul (Şirihan-Babnit-Kadıköy) Türkmen Ağzı Karşılaştırmalı Biçim Bilgisi.

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akbaba, D. E. (2007). Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler. Bilig Dergisi.

- Aktaş, T. (2015). Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik: Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örneği. Ankara: Turkish Studies 1-16.
- Alhurmuzi. (2017). Irak Türkmen Türkçesindeki Atasözlerinin Türkiye, Azerbaycan ve Türkmen Türkçelerindeki Atasözleriyle Karşılaştırması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. (1993). Musul-Kerkük ile İlgili Arşiv Belgeleri. Yay. No: 11. Ankara.
- Bayatlı, N. Y. (2009). Irak Türkmenlerinin Halk Masalları. Ankara: Berikan Yayınevi Yayınları.
- Buluç, S. (1976). Kerkük Ağzına Göre Arzu ile Kamber Masalı. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 203-238.
- Büke, H. (2014). Gagauz Türkçesi Ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 215-229.
- Caferoğlu, A. (1954). Azerbaycan ve Anadolu Ağzlarındaki Moğolca Unsurlar. Belleten Dergisi.
- Clauson, S. G. (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Çakmak, C. (2013). Türkmen Türkçesinde Görülen Yalancı Eş Değer Kelimeler. Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 15-53.
- Çolak, D. (2014). Saha Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasında Yalancı Eşdeğerler. Ankara: Genç Akademisyenler Sempozyumu 595-625.
- Dandan, A. (2021). Kardeşlik Dergisi'nde (1961-1977) Yer Alan Hoyratlar: Dil İncelemesi-Metin-Sözlük. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Delice, T. B. (2013). Türkmen Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi.
- Direkci, B. & Gülmez, M. (2012). Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 133-154.
- Eren, H. (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Ersoy, F. (2007). Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş değerler. Türkbilig Dergisi.
- Eyuboğlu, İ.Z. (1988). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Gedik, S, & Uçar, İ. (2015). “Bälä Älişer” İsimli Eser Esasında Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arası “Yalancı Eş Değerlik” Üzerine Bir İnceleme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 114-126.
- Gülensoy, Tuncer. (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Güven, E. (2024). Kırgızca- Türkçe Yalancı Eş Değerler. Ankara: Bengü Yayınları.
- Hassan, R. (2006). Irak Türkmen Atasözleri Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Hatiboğlu, V. (1979). Türk Tarihinin Başlangıcı. Ankara: Türkoloji Dergisi.
- Hommel, F. (1925). Ethologie und Geographie des Alten. München: Orient.
- Hürmüzlü, H. (2003). Kerkük Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- Hürmüzlü, H. (2013). Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları.
- İbrahim, M. (2023). Irak Türkmen Türkçesi Amerli Ağzı Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İlker, A. (1999). Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler. Ankara: TDK Yayınları.
- İşisag, K. (2017). Anlam Değişmelerine Artzamanlı Bir Yaklaşım. Turkish Studies Dergisi, 187-204.
- İsmail, L. (2013). Irak Türkmen Türkçesinin Bayat Ağzı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Jafer, K. (2017). Irak Türkmen Ağzlarıyla Yazılan Haydar Baba'ya Selam Nazireleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Jasim, J. (2016). Kerkük Merkez Ağzlarının Diğer Irak Türk Ağzlarıyla Karşılaştırma Ses Bilgisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jırjees, D. (2016). Erbil Türkmen Ağzı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahiyah, M. (2022). Irak Türkmen Türkçesi Dakuk Ağzının Ses Bilgisine Dair Notlar. 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 581-600.
- Kahiyah, M. (2022). Irak Türkmen Türkçesi Dakuk Merkez Ağzı. Ankara: (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kanar, M. (2016). Büyük Farsça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Say Yayınları.
- Karaağaç, G. (1996). Eş Yazıllık, Eş Seslilik ve Çok Anlamlılık. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (VIII), 31-55.
- Kara, M. (2009). Lehçeler Arası Aktarmada Temel Sorunlar. Turkish Studies Dergisi.
- Karadoğan, A. (2004). Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırkkale.
- Karahan, A. (2009). İlk Türk Lehçeleri Sözlüğü: Dıvānu Luđātı't-Türk'te Lehçelerin Sözcüğüne Bir Bakış. Turkish Studies Dergisi, 651-691.
- Kasım, İ. (2020). Irak Türkmen Türkçesi-Tuzhurmatu Merkez Ağzından Derlemeler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kaymaz, İ. Ş. (2003). Musul Sorunu. İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Kemali, U., & Sinjar, A. (2017). Irak Yönetimi Altında Türkmenler (1918-2003). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kıran, A. E., & Kıran, Z. (2002). Dilbilime Giriş. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Kirişoğlu, F. (2006). Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi .
- Komsh, T. (2022). Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu Ağzı (Şekil Bilgisi). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Lessing, F. D. (2003) Moğolca-Türkçe Sözlük. (Çev. Günay Karaağaç) Ankara: TDK Yayınları.
- Mohammed, S. (2022). Kerkük Türkmen Şairi Sabır Demirci'nin Şiirleri ve Kısa Sözlüğü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Mustafa, M. (2019). Irak Türkmen Türkçesi İle Yazılan Halk Şiirleri Üzerine Bir Dil Bilgisi İncelemesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Najm, N. (2022). Kerkük Merkez Ağzının Diğer Irak Türkmen Ağzlarıyla Karşılaştırmalı Biçim Bilgisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öke, M. K. (1991). Musul Kerkük Dosyası. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
- Othman, S. (2021). Irak Türkmen Türkçesi-Altunköprü Merkez Ağzından Derlemeler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özek, F., & Yamanoğlu, N. (2020). Kırgız Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Arasındaki Kökteş Yalancı Eşdeğer Sözcükler. Kesit Akademi Dergisi Yayınları.
- Özgül, A.G. (2020). Tarihi Metinlerde Yalancı Eş Değerlik Kırk Vezir Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme. Turkish Studies Dergisi.
- Özyüksel, M. (1988). Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları. İstanbul: Arba Yayınları.
- Resulov, A. (1995). Akraba Diller ve Yalancı Eş Değerler Sorunu. Türk Dili Yayınları.
- Ridha, Z. (2019). Muhammedoğlu Sabır'ın "Kerkük'ün Müntehab Hoyratları" Adlı Eserinden Hareketle Standart Türkiye Türkçesi İle Kerkük Ağzı Karşılaştırmalı Ses ve Şekil Bilgisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Saatçi, S. (2015). Irak Türkmen Boyları, Oymaklar ve Yerleşme Bölgeleri. İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.
- Salah, D. (2023). Kerkük Merkez Ağzının Diğer Irak Türkmen Ağzlarıyla Karşılaştırmalı Biçim Bilgisi (Türetim Morfolojisi). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sameen, I. (2020). Kerküklü Şair Hasan Kevser'in Güneş Kuşları ve Düşen Yapraklar Adlı Eserlerinin Şekil Bilgisi Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Shukur, H. (2020). Irak Türkmen Türkçesi Tuzhurmatu Ağzı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Shukur, K. (2019). Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagavuz Türkçesiyle Karşılaştırmalı Olarak Irak Türkmen Türkçesi (Ses Bilgisi, Fîil, Metin, Sözlük). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sultanzade, V. (2010). Yalancı Eşdeğerlerin Azizliği: Bahtiyar Vahapzade'nin Eserlerinin Türkiye Türkçesine Aktarımı Üzerine. Erdem Dergisi, 166-172.
- Tahan, N. (2021). Molla Muhammedoğlu Sabır'ın Derlediği Kerkük Hoyratları Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- TDK (2024). Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>(3 Mart 2024).
- Tietze, A. (2019). Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tokat, F. (2017). Azerbaycan Türkçesi Ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerlerin Xvi. Yüzyılda Azerbaycan Sahasında Türkçeye Çevrilmiş Bir Metindeki Örnekleri. Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi.
- Tuna, O. N. (1989). Sümer ve Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi. Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten Yayınları.
- Uğurlu, M. (2004). Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği. Bilig Dergisi.
- Uğurlu, M. (2007). Lehçe İçİ Aktarmada “Yalancı Eş Değerlik”. Ankara: 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, M. (2012). Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eşdeğerlik Durumu. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.
- Uluhan, Ç. (2021). Irak Türkmen Ağzları. Ankara: TDK Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Although Kirkuk's dialect and vocabulary are from the same dialect group as Turkey's Turkish, there are some differences, especially in word meanings. The main differences are geographical factors, cultural factors and meaning narrowing, meaning expansion, meaning shift and meaning change that develop over time. Although the Kirkuk dialect tends to preserve some words in Old Turkish, the main differences are that the same words vary in Turkish. Therefore, some problems arise in text transfer and communication between two dialects.

The problems in question are false equivalents. Examining false equivalents with signifiers in language adds a new dimension to research. Especially words alone may not be sufficient in these studies. For this reason, research conducted by compilation or investigation method may be more effective. False equivalents are generally classified under two main headings: those coming from the same root and those coming from different roots. This classification is examined under two headings: full pseudo-equivalence and partial pseudo-equivalence. While full pseudo-equivalence refers to the situation where words with the same or different origins appear or are pronounced exactly the same in the language, partial pseudo-equivalence refers to the situation where words with some similarities show similarities in meaning or sound. It does. These signifiers are directly linked to a referent through the words themselves in the language. For example, the word "duck" is a semantic signifier by describing the spoken word.

Within the scope of the study, pseudo-equivalents are discussed under two main headings in terms of semantically not overlapping or partially overlapping each other, that is, they resemble each other. Among the words examined, there are also words in which a few sounds change in spelling. These words resemble each other in terms of auditory image.

The situation where words have the same sound and script and have different meanings between dialects of the language is called "false equivalence". However, this fact alone is not sufficient. Especially those who show should not be ignored; Because examining the words in the context of whatever indicator comes to mind in the mind of the sender when the words are used will make the studies in the field more useful. There are many sound changes in the Kirkuk dialect compared to Türkiye Turkish. In many words, although the sound /k/ in the front sound becomes toneless and turns into /k̄/ or the sound /k/ in the final sound turns into /ḡ/, the child can easily understand this change and associate it with the auditory image in his language. Therefore, in order to determine the pseudo-equivalence status of a word, the equivalent of the indicators in the sender's dialect must be examined. Signifiers that can be visualized in the mind and are largely similar in terms of sound and spelling can be considered false equivalences. False equivalents are an important issue for linguistics research and many studies have been conducted in this field. However, no study has been conducted on false equivalents in Kirkuk dialect or even in Iraqi Turkmen Turkish dialects. This article aims to draw attention to the studies on false equivalents in Iraqi Turkmen Turkish and to offer a new perspective to shed light on new research.

Within the scope of the research, pseudo-equivalences between Iraqi Turkmen Turkish, Kirkuk dialect and Türkiye Turkish will be examined. For the Kirkuk dialect, the dictionary section in Habib Hürmüzlü's Kirkuk Turkish Dictionary, Iraq Turkmen Turkish Dictionary and Çoban Uluhan's Iraq Turkmen Dialects book were used. In addition, theses in the field of dialect studies were scanned in the Higher Education Council Thesis Center database and the text and dictionary parts of the scanned theses were used. Since not all of the theses are related to the Kirkuk dialect, words compiled from the Kirkuk region in the theses and words with the Kirkuk article added in the dictionary have been added.

Current Turkish Dictionary was used as a source for the Türkiye Turkish meanings of the words. However, since it is not possible to include all the meanings of every word in the Turkish Dictionary, the meanings that are commonly used and are relevant to the subject are included. In the Turkish Dictionary, words used in dialects are not considered as false equivalents. Dictionaries (Clouston, 1972; Eren, 1999; Eyuboğlu, 1988; Gülensoy, 2007; Kanar, 2016; Lessing, 2003; Teitze, 2019) were used to determine the origin of words.

In many studies on false equivalents, words are examined under the title of full and partial pseudo equivalents. However, this is not enough, especially for the Kirkuk dialect, because false equivalents are not only limited to word roots, but also in suffixes. Within the scope of this study, although nouns, verb roots and stems are discussed, suffixes that are added to nouns and verbs and are misleading are also included.